

I. N. J.
TENTAMEN THEOLOGICUM,
DE

FOEDERIBUS CHRISTIANORUM ^{CUM} INFIDELIBUS,

QUOD,

Auxiliante gratia Divina, cum approbatione Veneranda Facult. Theol. in Reg. ad Auram Acad.

SUB MODERAMINE

D_N. JOH. WALLENI,

S. S Theol. Doct. & Prof. Primar. Archi Præpos.
Ab. & Eccl. Svec. ac adjac. Numens. Past. &c.

Publicæ disquisitioni submittit

ALUMNUS REGIUS

JOHANNES HAARTMAN Gabr. Fil.

AUSTRO FENNUS,

Die XXVII. Novemb. Anno MDCCXLV.

Loco Horisque Solitis.

ABOÆ, Excud. JOH. KIÆMPE, Reg. Acad. Typ.

Sacrae Regiae
MAGNÆ FI-

REVERENDISSIMO DOMINO

Dn. JONÆ FAHLENIO,

S.S. Theol Doctori Consummatissimo, Dicæcel. Aboëns.
Episcopo Famigeratissimo, Regiæ hujus, ad Auram,
Academie ProCancellario Magnificentissimo, Mæ-
cenati Maximo.

SUMME REVERENDO at.

Dn. ANDREÆ

S. S. Th. Doct. Amplissimo, Pastori inter Holmen-
vunculo Propensissimo

O ptine licet perfectum mihi sit, tirocinium bocce studi-
Mæcenates Magni, conspectum subire audeo, idem
Vos Mæcenates submissa animi veneratione colendi, haud
denem esse. Serena itaque fronte, Characeum hoc mun-
levi a me penicillo adumbratum aspiciatis, humillimus rogo.
nates, dissertatiuncula huius prafigenda Nomina, varie fu-
Nominum spendor, qua equidem presenti mee opelle ni-
ga Vos debita, ut Vobis primitias has consecrarem. Et quid
quodque cardo rei est: Favor videlicet ille singularis, quo
pene innurera a Vobis in me collata, requirebant ut sal-
ti animi offerrem. De cetero, Deum T. O. M. largam
quam desistans, velit ex immensa sua bonitate, Vos Mæ-
cenatus Vobis Phosphorus serenus, hesperiusque gra-

Summorum Nomi-

Cliens de-
JOHANNES G.

Majestatis
DEI VIRIS

PERILLIUS TRI a que GENEROSISSIMO DOMINO
D. JOJACH. GEORG. v. GANSCAU,
Legionis Pedestris Ostrobotnicæ Chiliarchæ Eminen-
tissimo Mæcenati Summo.

que CELEBERRIMO DOMINO
BERGIO,

Ies Primario & Consist. Urb. Præsidi Gravissimo, A.
Mæcenati Maximo.

orum, omni destitutum esse nitore: interim tamen Vestrum,
venerabunda mente Vobis oblatu:us. Certissimus enim sum,
immemores esse, me non modo hominem, verum etiam ju-
sculum, de Fœderibus Christianorum cum Infidelibus,
Rationes, que me compulerant quasi, ad Vestra Mæce-
ere. Primo onim id suadebat profunda Vestra eruditio &
torem conciliant Insignem. Postulabat porro Reverentia er-
multis? ultimum occupat locum, quod primo erat ponendum,
me nullo non tempore amplecti dignitati estis, beneficiaque
tem hoc, cum aliud mearum non sit virium, in tesseram gra-
omnis boni Renumeratorem, precibus exorare assiduis nun-
cenates ad cineres colendi, omnigena beare felicitate! O-
tam Vobis prebeat umbram! ita votet.

num Vestrorum

votissimus
HAARTMAN.

Rectori Magnifico

Dn. JOHANNI BROWALLIO,
S. S. Theologiæ Doctori Inclito, Scientiæ Naturalis
Professori Celeberrimo, utriusque Consistorii Adses-
tori & quissimo, Ecclesiarum in Råndamåki Anti-
stiti gravissimo,
Mæcenati & Patrono Maximo.

Viro Maxime Reverendo atque Amplissimo

Dn. GREGORIO STEENMAN,
Ling. Orient. Professori Reg. & Ordin. Ecclesiæ Pæ-
marense Pastor, longe dignissimo, utriusque Consi-
storii Adcessori & quissimo, Mæcenati & Promotori
Propensissimo Summaque animi veneratione ad ci-
neres usque colendo.

EA prob dolor! Post lapsum est sors atque conditio bo-
consulturi, in civitates licet coiverint mortales, aliorum
queant, nisi alias insuper fædere secum junixerint Respubli-
cæ autem non; bine quoque initis fœderibus Principes Cbræ.
utrum licita sint ejusmodi fœderæ nec ne? Quum itaque fra-
stuerim Academicum, hanc quoque mihi pertractandam
Nominibus ausus sum, ne omni destitueretur nlore im-
bosco quæ escunque juveniles ausus, quos ob favorem & pœ-
Vobis sacros esse volui. Quod superest, calidissimi, quoad
strorumque felicitate, nuncupabo vota: velit DEUS sum-
folent, Vobis in hac mortalitate larga concedere manu,
sia assumere gaudia, ut per secula nunquam terminanda,

Magnorum & Celebrium
cultor bu
JOHANNES G.

Viro Maxiane Reverendo atque Celeberrimo

Dn. JOHANNI WALLENIO,

S. S. Theol. Doctori & Professori Primario, Archi
Præp. & Past. Ecel. Svec. Aboëns. & Numenl. Gravissi-
mo, utrinsque Consistorii Adiess. Æquissimo, Max.
Venerand. Facult. Theol. Decano h. t. spectabili,
Mæcenati & Patrono Maximo.

Viro Admodum Reverendo atque Amplissimo

Dn. Mag. GABRIELLI FORIELIO,

Archi Præposito Diœceseos Borgoënsis Accuratissimo,
Ecclesiarum, quæ DEO ibidem colliguntur, Pastorî
Vigilantissimo, Patruo omni observantie genere
prosequendo.

minum, ut, facta jactura libertatis naturalis, tranquillitatè
tamen malitia & nocendi libidini expositi, non satis tuti esse-
cas: Cum autem aliae earum nomina sua Christo dederint,
stianos inter atque Infideles, orta est inter Eruditos quæsio:
su atque consilio eorum quorū interest, specimen edere Con-
elegi materiam, Vestrisque, Mecenates Optimi, dicare
polita lucubratio. Benigne itaque Mæcenates, excipite
sita beneficia, ceu aeternum devoti & grati ſancti pignus,
in valle hac, misericordarum vixero, pro perenni Vesta Ve-
nus ille rerum Moderator, omnia que pia mente exoptari
tandemque peracta militia, post Nestoreos annos, ad Cœle-
DEUM Vobis liceat περιστων περι περιστων, ἵνα καὶ περι-

Nominum Vestrorum

millimus

HAARTMAN.

Plurimum Reverendo atque Clarissimo Viro.

Dn. MATTHIÆ TACKOU,
Past. in Euraâminne meritissimo, Patrui loco a tatem
Colendo.

Plurimum Reverendo atque Preclarissimo Viro

Dn. Mag. PETRO NICOLAO MATHESIO,
Pastori Pyhäjokiensium Dignissimo, Fautori & E-
vergetæ reverenter habendo.

Plurimum Reverendo atque Doctissimo Viro

Dn. NICOLAO ROTKERO,
Pastori in Pungalaitio Vigilantissimo, Fautori jugi-
ter Colendo.

Plurimum Reverendo atque Preclarissimo Viro

Dn. Mag. JACOBO G. HAARTMAN
Vice Pastori in Wörâ Laudatissimo, Fratri Dile-
ctissimo.

Viro Spectatissimo atque Conspicuo,

Dn. MARTINO KIEMMER,
Advocato Regii Dicasterii Magni Ducatus Finlandiæ
Dexterissimo, affini Honoratissimo.

Viro Per quam Reverendo atque Eruditissimo

Dn. ANDREÆ BANGE,
Verbi Divini Ministro in Pedersore Vigilantissimo,
Pædagogo Jacobstadiensi accuratissimo, Consobrino
Perquam Dilecto.

VObis, Patroni & Fautores Optimi, primitias bas-
non tempore præstitum, in observantissimi & gratissimi

Auctor &

Plurimum Reverendo atque Clarissimo Viro

Dn. PETRO BERGIO,

*Pastori in Birckala Meritissimo Avunculo æternum
Iuspiciendo.*

Viro Amplissimo atque Maxime Spectabili

Dn. JOHANNI MATHESIO,

*Secretario Provinciæ Ostrobothniensis Dexterrimo,
Patrone Optimo;*

Viro Spectabili atque Prudentissimo

Dn. GREGORIO HAARTMAN,

*Redituum per Territorium Virmoënsis Rationario
Pervigili, Patruo Honoratissimo.*

Plurimum Reverendo atque Praclarissimo Viro

Dn. Mag. GUSTAVO HAARTMAN,

*Adjuncto Archi Präpositi Aboënsis Dignissimo, Fra-
tri Dilectissimo.*

Viro Perquam Reverendo atque Doctissimo

Dn. ANDREÆ GADOLIN,

*Comministro GamleCarlebyensium laudatissimo Af-
fini Plurimum Amando,*

Viro Spectabili

Dn. PETRO STENHAGEN,

*Civi & Mercatori GamleCarlebyensium Prudentissi-
mo, Fautori æstumatissimo.*

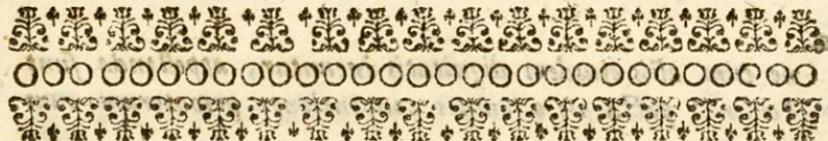
*ce, ob beneficia & favorem prorsus singularem sibi nullo
animi tesseram, cum omnigena felicitatis voto sacras nuncupat,*

Respondens.

אֲשֶׁר חָפֵץ

א/ז. י. 17.

*Matt. 7: 12. Πάντα ἂν μὲν αὐτῶιαν αὐτὸν καλέσεις αὐτὸν καὶ πάντα
πάντα ὅτι εἰς γέρας εἰσερχομένοις φύηται τόποι φύηται.*

D. M. C. S.

CAPUT PRÆLIMINARE.

§. I.

Omnis, quæ de aliqua re suscipitur, institutio, cum a definitione debeat proficiisci, ut intelligatur quid sit id, de quo disputetur (*), definitiones terminorum, in rubro dissertationis nostræ obviorum, heic præmittere e re est, & quid per foedera intelligamus, exponere.

§. II.

PEr foedera itaque, ut ad propositum veniamus, intelligimus, pacta Summorum Imperantium, de variis officiis invicem præstandis.

Obs.

Sunt qui foedera atque pacta pro synonomis habent, verum minus accurate; stricte enim loquendo, illa dictum pacta que a Summis Imperantibus civium suorum nomine

A

ne

(*) Cic. Offic. lib. I. Cap. 3.

ne cum aliis ejusdem dignitatis ineuntur, appellanda sunt
Fœderæ: pacta vero omnes conventiones privatorum cum
privatis.

Cum aliis principibus Summi faciuntur Imperantes, vel
proprio suo nomine, que Fœdera, rectius pacta vocan-
tur Personalia, vel civium, que Fœdera audiunt Re-
alia (*) hec non illa, hujus sunt totæ.

§. III.

Fœdera panguntur ad varia officia invicem
præstanta §. II. officia autem dico actiones
in lege Divina Naturali & Revelata, vel ex-
plicite sive expresse, vel implicite sive per legi-
timam consequentiam, præscriptas.

§. IV.

Illa, de quibus in fœderibus contrahitur, offi-
cia, vel felicitatem civium Civilem, vel
Ecclesiasticam respiciunt. Per felicitatem civilem
intelligimus ejusmodi statum, in quo securè &
commode vitam transfigere possunt cives: per
Ecclesiasticam vero talēm, in quo libertas, re-
ligionem exercendi, floret. Fœdera illam con-
cernentia dicuntur Politica, hanc vero, Ecclesias-
tica salutantur.

§. V.

(*) Pufend. de officio hominis. §. civis lib. II.
Cap. XLIII. §. VII.

§. V.

Sunt itaque. *Fœdera Politica*, pacta Summorum Imperantium, ad felicitatem civium suorum civilem promovendam, inita.

§. VI.

Fœdera hæc *Politica*, & in fœdera armorum, & pacificationis sive simplicis, ut dicuntur, amicitiae, communiter dispesci solent. *Fœdera armorum Politica* definiuntur per pacta Summorum Imperantium, de auxilio præstando, si- ve de conjungendis viribus, adversus hostes civiles alterutrius partis. Quando hæc fœdera ineuntur ad aggrediendos hostes, appellantur *offensiva*, ad vim autem eorum illatam vi repel-lendam, *defensiva* audiunt.

§. VII.

Pro diversitate officiorum atque varietate, ad quæ præstanda pacificentes semet obstrin-gunt, varia sunt fœdera pacificationis seu sim-plicis amicitiae: inter potissima vero eorum at-que frequentissima referuntur I:o *Fœdera de non dädendo*: tale fœdus pangebat olim Isaacus cum Abimelecho Gen. 26. 28. 29. & Jacobus cum Labano Gen. 31. 44. 52. II:o *Fœdera*, seu ut com-

muniter vocantur, *Tractatus commerciorum*, de libertate mercaturam in & per regiones alterius exercendi: ejusmodi erat foedus Salomonis cum Hiramo Tyriorum Rege I. Reg. 5. 12. & Josaphati cum Ahasia 2. Chron. 20. 35. 36. III:o *Fædera*, de libertate cum exercitu regiones alienas, salvo conductu, permeandi atque transeundi, Svec: öfwerens kommelse om fritt durchtåg igenom andras Land: tale foedus cum Sichone Rege Amoræorum facere voluit Itraël, Num: 21: 21. 22. Deut: 2: 26. 27. 28. & cum Idumeis Num: 20: 17. 19. Iud: II: 17. IV:o *Fædera aeditioñis*, quæ ineuntur, quando, definiente Tarnovio, (*), inferiores superioribus in bello & victoribus, vel se suaque dedunt, ut in vivis taltem conseruentur, quemadmodum Gibeonitas fecisse Jol. 9. 15. legitur, vel arces, munitas civitates, totasque haud raro regiones, exceptis militibus &c. illis de manu in manum tradunt.

§. VIII.

Quid per *fædera ecclesiastica*, quorum mentionem fecimus §. IV. intelligamus, ex iis quæ ibidem adduximus facile pater, nimurum quod

(*) In Comment. suo in Proph. minor, pag. 752.

5

quod sint pacta Summorum Imperantium, pro li-
bertate religionem acceptatam exercendi, lanchita.

§. IX.

Fœdera hæc, vel ad defendendam vi atque ar-
mis libertatem religionis, contra turbatores
eius atque hostes, vel ad consequendam libertatem,
exercendi religionem in republica alteri religio-
ni addicte, panguntur: illa armorum sunt, hæc
autem humanitatis dici possunt. Fœdera illa ar-
morum, ut Politica, in offensiva & defensiva
distingvi possunt.

Hæc pro instituti nostri ratione, de definitio-
ne termini fœderis dicta esse sufficiant.

§. X.

Postulat jam ordinis ratio, ut reliquos, qui
in fronte dissertationis occurrunt terminos
vagos, Christiani & Infideles, jam explicemus
atque determinemus. Vox Christianus vel in
sensu sumitur Biblico vel Ecclesiastico.

Qui doctrinam Christi proficiuntur, Eum, Re-
demtorem suum, vera fide amplectantur, vitam-
que Ejus sanctissimam vere atque sincere imita-
ri studunt, verbo, veri atque genuini Salvato-
ris nostri Iesu Christi discipuli, sensu scripturario
hoc

hoc salutantur nomine; vid Act: II: 26. cap. 26:
28. I. Pet: 4:16 *Sensu autem Ecclesiastico*, omnes,
quotquot nomen Christo dederunt suum, sive
Orthodoxi sunt, sive Heterodoxi, sive Regeni-
ti sive non, dicuntur Christiani. Atque hic
sensus hujus est loci.

Infideles in duas Sacra S. refert classes, una
ex infidelibus privative sic dictis, ex negativis
altera constat: illam ejusmodi constituunt, Chri-
stiani, qui neque DEO neque in DEUM cre-
dunt, Matth. 17: 17. Marc. 9: 19. hanc autem
Pagani gentiles atque Ethnici, qui Idola DEI
loco religiose colunt, 2. Cor. 6: 14. 15. I. Cor.
7: 12. &c. Atque in hoc significatu accipienda
est vox infidelis in praesenti hac tractatione.

§. XI.

His jam breviter explicatis, quo in praesentia-
rum cardo negotii nostri vertatur, pau-
cis, prius ad ipsius rei tractationem quam pro-
pius accedamus, ut indicetur, superest.

§. XII.

DEUS nonnulla foedera populi sui cum infide-
libus inita, in Sacris approbat pandectis, e.
g. foedus Salomonis cum Hiramo Tyriorum Re-
ge;

ge; illud enim sanctum fuisse secundum sapientiam, quam DEUS ei dederat, colligitur I. Reg. 5: 12. & foedus Iosuæ cum Gibeonitis factum Ios. 9: 15 quod approbatum esse, poena Judæis hoc foedus violentibus superne inficta 2. Sam. 21: 1. satis superque indicat: *Alia autem non tantum improbabavit, ut foedus A[et] Regis Iudeorum cum Benhadæ Syriæ,* 2. Chron. 16: 7. & foedus Josaphati cum Ahabo 2. Chron. 19: 2. &c. sed ejusmodi fœdera etiam prohibuit, ut cum Cananæis Exod. 23: 32. 34: 18. Num. 33: 55. Deut. 7: 2 & cum Egyptus Esa. 30: 2. 31. 1. Hos. 12: 1. 7: II. *imo minas in Israëlitæ,* fœdera cum Infidelibus ferientes, jactavit, ut Jer. 2: 36. Esa. 31: 1. 2. Hos. 7: 12.

§. XIII.

A Divina ista approbatione fœderum cum infidelibus & a poena foeditragis irrogata, quædam fœderum esse licita, quædam autem eorum illicita, ex approbatione, interdictione & interminationum fulminibus in ea ejaculatis, facile judicatur.

§. XIV.

Q Uoniam autem in Sanctioribus tabulis, quænam

nam sint damnanda, quænam approbanda, non
explicite & directe determinaverit DEUS; hinc
orta est questio; quænam foedera Christianorum
cum infidelibus sint licita atq; justa & quæ non?
quam, auxiliante DEO, pro modulo ingenii
mei, in præsenti hoc specimine Academico,
explicare conabor & resolvere enitar.

§. XV.

Foedera cum sint, vel *Politica*, vel *Ecclesi-
astica* §. IV. hinc, ut in duo, prælens hæc
materia dividatur *capita*, res postulat ipsa, quo-
rum prius illa, hæc autem examinabit posterius
atque explanabit.

CAPUT PRIUS.

*De Fœderibus Christianorum Politicis cum
Infidelibus.*

§. I.

Foedera *Politica*, & armorum, & pacifica-
tionis sive simplicis, sub se comprehen-
dunt, amicitiæ, §. VI. ut itaque ordine proce-
damus, primo in eorum, in horum deinde in-
quiramus moralitatem.

§. II.

DE moralitate illorum, usque inde a tem-
pori.

poribus Caroli V. ansam subministrante Franciso I. Gallorum Rege, foedus cum Sultano Solymanno sanciente, pro & contra disceptarunt eruditi, (*) atque in tria, circa hanc rem, abi-erunt sententiarum divertia. Nonnulli in to-
rum & tantum, sive absolute omnia rejiciunt foedera Christianorum cum Infidelibus: Alii au-
tem distinguunt inter foedera hæc cum Infidelis-
bus, contra alios Infideles, & contra tertium
fidelem sive Christianum: illa ut justa & licita
approbant, hæc vero, ut impia atque injusta re-
jiciunt: Ceteri denique, foedera armorum Po-
litica Christianorum cum Infidelibus, & adversus
Christianos, & Infideles sive gentiles, esse justa
atque licita dicunt docentque.

(*) *Varia & quidem Sinistra, de Francisco I. propter foedus illud, sparsa esse iudicia, nec a criminationibus fu-
isse immunes Henricum II: dum & Ludovicum XIV.
obseruat Nicol. Hieronym. Gundlingius in Acad.
Vorelesung über viam ad verit. moral. & Kulpis.
in Colleg. Grotian. part. III. Exercit: VII.
Libr. II. Cap. XV. de foeder. & sponsal. §. II.
Addit, controversiam illam recruduisse quasi, cum glorio-
sissime memorie Rex Sveciae CAROLUS XII., clade ad
Poltaravam affectus, opem Turcarum implorare coactus fu-
erit: unde & scriptum Anonym. S: r. Aufgelöste frage:*

Ob seine Königliche Majestet in Schweden CAROLUS XII. als ein Christlicher Potentat, rechtmäßige Ursache habe zur zeit der noth/ beystand der ungläubigen Völckern zu suchen / Anno 1711. editum esse. Rationes Auctoris Anonymi, affirmativam tuentes, licet, seu longe petitas, & a rigore Logico alienas, nonnihil vellicet Celeberrimus vir, nihilo minus tamen & ipse affirmativam amplectitur.

§. III.

Hos, sive quorum sententiam ultimo attulimus loco, rem acu tenuisse existimamus; proinde eorum sententiam defendendam in nos derivamus, eamque veritati quam maxime consentaneam esse, sequentibus argumentis, per legitimam consequentiam, e limpiciissimis scripturæ fontibus, & que ac ex jure naturæ deductis, probandam suscipimus.

§. IV.

Iam **A**rgumentum penitus ab ipsa lege divina & revelata & naturali, & quidem in forma tale:

Quocunque fundatur in lege Divina revelata & naturali, id non potest non licitum esse atque justum: Atqui foedera armorum Christianos inter atque Infideles fundantur in Lege Divina revelata atque naturali: ergo,

Ma-

Major propositio sua radiat luce; veritas minoris sequentibus fulcitur rationibus.

RATIO I:a

LEx DEI, in scriptis veteris & novi Testamenti revaldata, præcipit, ut proximum tuum sicut te ipsum diligat quisque; Levit. 19: 18. Matth. 22: 39. Marc. 12: 31. Luc. 10: 27. Joh. 15: 12.

Quicunque ope & auxilio alterius indiget, si-
ve Christianus sit sive infidelis, proximus ejus
est, qui auxilium ei ferre potest & vice versa,
vid. Luc. 10: 36. 37. sunt itaque Christiani ope
& auxilio Infidelium indigentes, proximus ho-
rum & contra. Ipso actu proximum diligere
ut se ipsum, est, salutem & felicitatem ejus co-
dem studio atque sinceritate, ac propriam pro-
movere. Cum itaque DEUS in locis citatis &
liisque perplurimis, præceperit, proximum esse
amore prosequendum, præcepit eum ut ejus
promoveatur felicitas: ideoque obstrici sunt
Christiani ad promovendam Infidelium felicita-
tem & infideles Christianorum. Felicitatem pro-
ximi vel bello, vel injuria oppressi, promove-
ri, cum vel ad vim hostiliter & injuste illatam,

vel ad injurias amovendas atque depellendas, auxilium & vires consequitur, per se clarum est. Per foedera armorum auxilium consertur & impetratur §. VI. Cap. prxl., adeoque felicitas ejus promovetur. Sed ad invicem promovendam felicitatem lege Divina revelata obligati sunt & Christiani & infideles, per jam demonstrata, consequens ergo est, foedera armorum Christianos inter atque infideles, in eadem lege fundari, adeoque licita esse.

RATIO III: a

Onibus hominibus, & qua genera singulorum & qua singula generum, iungit lex divina, ut aliis in statu indigentiae constitutis, sine omni restrictione atque respectu ad sexum, statum, etatem & religionem, omnia ad felicitatem promovendam necessaria praestent, quaeunque ipsi, si cundem sustinerent locum, ab aliis praestari sibi vellent atque desiderarent. Matth. 7: 12. Luc. 6: 31. Vi itaque hujus præcepti, & Christiani & Infideles obstricti sunt ad hæc ipsa sibi invicem tacienda. Quum jam experientia clarissime testetur, mortales in omni religione, vel injustis hostium insultibus, vel variis injuria-

fum genribus læsos atque oppressos, si propriis viribus malum inde resultans avertere non valent, aliorum auxilium quam flagrantissime desiderare, cumque id, hoc in casu, ad promovendam felicitatem quam maxime esse necessarium, extra omnem dubitationis aleam positum sit, sequitur & Christianos esse obstrictos ad auxilium optatum, in dicto casu, præbendum Infidelibus, & Infideles Christianis. Auxilium autem per foedera armorum præbetur §. VI Cap. præl., proinde dicta foedera in jure fundantur Divino, & per consequens licita sunt atque justa. Plures quidem immo quam plurimæ, pro thesi nostra stabilienda, rationes e lege Divina revelata deduci possent, nisi id supervacaneum esset; his quippe duabus in medium allatis, id quod intendimus evictum est.

Eiusmodi confederationem in jure quoque naturæ fundari, ut adhuc ostendamus, reitatur, quod duobus etiam argumentis probatum involumus.

Jus naturæ dicitur I:o iis mediis esse utendum, quibus felicitas obtincri & promoveri potest, quæque ad manus esse possunt, secundum illud

lud tritum: dum caremus optimis utendum est proximis. Id, per quod finis obtinetur, medium dicitur. Sed cum per foedera armorum, sive cum Christianis sive cum infidelibus ista sint (diversitas enim religionis non tollit utilitatem foederum), obtineatur & promoveatur felicitas §. V. cap. Præl. & probatione prima huic §. annexa; facile cuique patet, foedera armorum esse media felicitatis; consequenter foedera hæc Christianorum cum profanæ religionis hominibus non approbat tantum jus naturæ, sed eos etiam ad ea, cœu media obrinendi atque promovendi felicitatem, facienda obligat. Ergo in jure fundantur naturæ, & licita sunt.

Hæc legitimam sui defensionem licitam esse atq; justam; quod jus omnium gentium, omnesq; saniores Moralistarum suo approbant calculo. Cuius propriis viribus ab injuriis illatis hostiumq; insultibus sc, suos, sua, defendere nequeunt Summi Imperantes, ad aliorum auxilium , nisi id voluntati Divinæ sit contrarium, configere nullum est dubium quin siceat. Quod si jam Christianos ab infidelibus, & Infideles, ad auxilium Christianorum querendum necessitas urgeret, voluntati

13

tati DEI quam maxime consentaneum esse, ut
sub iugo necessitatis gementes Christiani auxilio
utantur Infidelium, & vice versa, eo tutius
affirmare possumus, quo certius constet, diver-
situdinem religionis non tollere officia, quæ ho-
mo homini ut homini præstare debet, quorum
haud postremum est, auxilium oppressis præbe-
re Et. I; 17. Sed cum licet sit Christianis
defendere se, suos, sua, auxilio infideliū, &
infideles Christianorum; in foederibus vero ar-
morum politicis de mutuo contrahitur auxilio
§. VI. Cap. præl., patet foedera hæc Christiano-
rum cum infidelibus & infidelium cum Christi-
anis in iure fundari naturæ, & per consequens
licita esse atque justa.

§. V.

Item **A**rgumentum iuppeditant nobis verba Au-
gustana Confessionis & ejusdem Apolo-
gia: verba in Articulo XVI. ipsius confessionis sic
sonant: *Evangelium non dissipat Politias: In*
Apologia autem ita: Evangelium approbat exter-
nas Politias. Si in abstracto h.e. sine respectu ad
religionem, &c, ut ceteris tantummodo hominum,
republicas consideramus, per se patet, foedera
cum

eum omnibus inire licitum esse; nulla quippe adest ratio, cur foedera cum una republica contrahere licitum sit, cum altera autem non item, quatenus hujus reipublicæ cives & que sunt homines, ac illius. Unde sequitur; Christianis, ut hominibus, licitum esse foedera cum infidelibus facere, & infidelibus cum Christianis. Sed eum Evangelium, h. c. religio, non dissipet sed approbet externas Politias, ad quas, inter alia, sanctio etiam foederum pertinet, prono quasi alveo inde fluit, Christianis etiam ut Christianis licitum esse foedera cum Infidelibus icere & contra; misere alioquin cum hominibus ageretur, ut verbis utar KEUFFELII, in Elementis jurisprud: universi, lib. I. cap. 3. §. V: si salutis animæ curam gerere non liceret sine detrimento incolumentatis externæ, aut si hanc legitimate consecrando, illa necessitate quadam rueret atque everteretur.

§. VI.

III:im **A**rgumentum a matrimonio Christianorum cum Infidelibus & Infidelium cum Christianis, derivamus.

Ex I. Cor. 7: constat, DEUM ejusmodi coniugia

jugia approbassem. Ex hac Divina approbatione facile est judicatu, talia matrimonia esse in se & sua natura licita; DEUS quippe, salva sua sanctitate, quod per se illicitum est, nullo approbare potest modo. Quod si jam pacta Christianorum matrimonialia cum Infidelibus & Infideliis cum Christianis, multo arctiora foederibus armorum, sint in se licita, non possunt non hæc etiam foedera, cœu minus arcta, licita esse, a majori enim ad minus semper valet consequentia.

§.VII.

IV: n **A** Rgumentum petimus e Divina foederali, a Sanctis DEI viris cum Infidelibus initiorum, approbatione.

Foedera Iosuæ cum Gibeonitis, & Salomonis cum Hiramo Tyriorum Rege, a DEO approbata esse, in §. diximus XII. cap: Præl. Jam cum DEUS, salva sua sanctitate, quod in & per se illicitum est, approbare non possit, §. VI. sequitur foedera illa fuisse in se & sua natura licita. Hanc conclusionem ad foedera armorum Politica etiam extendimus; nam licet approbata illa foedera, armorum non fuerint, sed e numero

C

pa-

pacificationis atque simplicis amicitiae, & quidem prius eorum, foedus deditio[n]is; posterius autem commerciorum; interim tamen, cum foedera armorum politica eadem cum approbatis sint essentiā, cum materia eorum, mutuum pura auxilium, sit legis Divinæ, vid quæ ad §. IV. adduximus, adeoque in se bona, cumque porro finis eorum legitimus sit, felicitas nimirum ci-vium §. V. Cap. præl., nihil obstat, quo minus idem de foederibus armorum politicis prædicari possit, quod supra de foederibus Salomonis cum Hi-ramo & Iosuæ cum Gibeonitis prædicatum erat; scilicet quod in se & sua natura sint licita; æqualia enim uni tertio, inter se æqualia sunt: de æqua-libus autem idem prædicatur & prædicandum est.

§. VIII.

V:m **E**T ultimum argumentum perimus ab utilitate, quæ in rem Christianam ab ejusmodi confoederationibus, experientia teste, redundavit.

Perhibent annales, primum post expugnatam Constantinopolin, Patriarcham Gennadium, cui cum Imperatore Mahomedे II. capita religionis Christianæ sicutanti, obtigit de religione collo-
qui.

quium, edita confessione fidei græcæ, publico edicto immunitatem Sacrorum atque Religionis impetravisse (*), mileram tamen & afflictum fuisse sequori etate Ecclesiæ orientalis conditio nem, fastu Sacerdotum, artibus Simoniacis Patriarchatum ambientium, duris exactionibus, minis, templorum erectionibus, carceribus, &c. occasionem subministrante (**). Postquam autem foedus inter Franciscum I. Galliæ Regem & Turcam sanctum fuisse, Regi Christianissimo & Ecclesiæ orthodoxæ magnam accessisse utilitatem testatur Gramondus (***) scil. pati jam Turcam Sacras Christo Basilicas apud Constantopolitanos & Galatas: pati Christianos miseri Mahomedanis & agere libere: pati novem in oriente Episcopos, a Summa sede lectos, qui munia obeant Ecclesiastica, qualia solent in patria . . . Dari quinquaginta Franciscanis Sancti Sepulcri custodiam; illis altam esse quietem, operari ex Romano ritu, neminem obstatare sacris &c.

C2

Quan.

(*) Doct. Walch. Historisch. und Theol. Einleitung in die Relig. Streitigk. aus der Luth. Kirche 3 Theil C. VIII. p. m. 405. (**) Arnold. Kirch. und. Relg. hist 2. Theil. lib. 16. c. 34: 7. 8. (***) Lib. III Hist. Gall. p. m. 208.

Quantum promoverint Religionis Evangelico
Lutheranæ exercitium in medio Muhamedismi,
fœdera Gloriosissimæ memoria Regum Sveciarum
cum Porta Ottomannica inita, vel inde patet,
quod indulgentia Imperatoris Turcici non solum
solerter circumspeta & inita sit ratio colligendi
& constituendi aliquam Constantinopoli Evange-
lieæ confessionis Ecclesiam, ad quam miserabiles
captivi, vel exules, vel ahoquin illuc delati, pos-
sint sponte se conferre: sed adis etiam Sacrae
ibidem constructio, collatis undique per Eccle-
sias Lutheranas, symbolis, hodienum procure-
tur. (***)

Atque sic fœdera Christianorum Politica eaque
armorum cum infidelibus licita esse, probatum
ivimus atque evictum.

§. IX.

Hec licet ita sint, non tenuere tamen ejus-
modi fœdera esse contrahenda atq; incunda-
tes ipsa fraudet; accedentes enim circumstantia, ut
semper res variant, ita easdem haud raro in to-
tum pervertunt atque vitiant. Prinde Christi-
ani ne cupientes evitare charybdin, incident

im

(***) *Lit. Cler. Comit. Holm. dat postrid. id. Sextit. 1745.*

in Ichyllum, ut in omnibus, ita maxime hoc
in negotio, ad circumstantias probe attendant
necessitatem est.

§. X.

Circumstantiae, inter alias, temporis &
modi, nisi probe observantur, actiones
mortaliū, in se licet licitae sint atque bona,
vitiare solent; sic e. g. laborare & preces DEO
fundere, non tantum licitum, sed moraliter
etiam necessarium esse, omnibus constat.

Quod si autem quis die sabbati æque ac aliis
diebus, laboribus vacaret, si quis ore solum-
modo atque verbis DEUM oraret, utriusque a-
ctiones, non quidem per se, sed per accidens,
ob neglegitum circumstantiarum, DEO ingratæ
essent; nam ille, tempus laboribus ordinatum.
Exod. 20: 8. 9 34: 21. hic autem, modum oran-
di a DEO præscriptum Joh. 4: 24. non obser-
vasset. Non itaque semper & pro libitu actio-
nes quamvis licitæ sint, peragere licet, sed ad
tempus etiam, quando, & modum, quomodo,
actiones sint suti ciendiæ, animus advertendus,
quod de foederibus etiam Christianorum cum in-
fidelibus tenendum est. Videamus proinde,
quo

quo tempore, quoque modo foedera armorum
politica cum Infidelibus pangenda sint.

§. XI.

Quod ad tempus attinet, foedera hæc ar-
morum cum demum contrahere licitum
esse Christianis existimamus, cum I:o justa ad eft
sit cauſa belli; iuſta enim cauſa, iuſta et
jam reddit foedera. Et II:o cum necessitas ho-
rum vel illorum id postulat atque urget (*);
Nam præterquam quod ex ejusmodi foederibus
aliquid damni in religionem orbemque Christi-
anum per accidens redundare soleat, ut variis
probari potest exemplis: occasionem etiam foe-
dera illa, si præter necessitatem ineuntur, ca-
lumniatoribus præbent, Christianos calumniandi,
quod potius amicitiam atque familiaritatem In-
fidelium quam Christianorum sectentur. Adeo-
que aliquid illiciti illis ipsis, ex accidenti ta-
men, adhæret. Cum autem, non urgente
necessitate, fugienda etiam sint licta propter
viciniam illiciti, secundum regulam Theologorum,
quani Apostolus etiam Paulus comprobat I. Cor.
8: 13., apparet foedera cum infidelibus non ni-
si cogente necessitate esse incunda. Urget au-
tem

tem necessitas, cum saluti publicæ non nisi per ejusmodi foedera consuli potest; videlicet I:o cum auxilium, quo, sine dispendio salutis, carere nequit pars læsa, confortes religionis illis degant: vel II:o cum auxilium, quod a sociis religionis suæ impetrare possunt, minus est sufficiens, ad salutem publicam vindicandam: vel denique III:o cum a sociis religionis suæ, ob locorum situm, tam celere auxilium ac ratio statutus postulat, obtinere nequeunt. Hæc de tempore: jam in modum, quo foedera sint pangenda, inquirendum.

(*) Verba hæc non ita sunt capienda, ac se non prius foedera cum infidelibus reciproca inire liceret Christianis, quam cum necessitas id in presenti requireret: sed sensus hic est, foedera hæc, in anteceßum licet feriantur, non nisi in futurum tamen statum necessitatis esse contrahenda.

§. XII.

ALiquid damni ex hæc de quibus in præsenti loquimur foederibus, in religionem orbemque Christianum redundare posse, in §. diximus præced. Jam licet ratio status exigat, ut salutem vel suam vel infidelium cum damno Christianorum, fratrum suorum in fide, detendant

dant Christiani, id eamen ut cum detimento, quo fieri potuerit minimo, fiat, pietas svadet. Id itaque curæ cordique Christianis esse debet, ut damno ex his ipsis foederibus provenienti, quantum penes illos est, occurrant. Cum autem id nulla aptius fieri possit ratione quam ut Christiani cum Infidelibus de eo inter se conveniant, ut infideles, si victores evadant, devictos & captos Christianos, non diro sed humaniori quodam modo tractent: ut illos, rebus compositis, domum ablegent: ut libertatem exercendi religionem illis concedant, eamque illibataam conservent. &c.

His limitationibus atque conditionibus ut foedera ejusmodi feriantur, necesse est, harumque observatio, modum, quem in pangendis foederibus armorum politicis, cum profanæ religioni addictis, observare debent Christiani, absolvit.

In illis foederibus, quibus mediantibus auxilium Infidelibus ferant Christiani, hæ conditio-nes facile obtineri poslunt; nam licet alia decessent Infidelibus motiva, hoc tamen unicum, necessitas nimirum consulendi saluti publicæ, quam

quam maxime sufficeret iis acceptandis, & ju-
ramento confirmandis. Ast in illis confœdera-
tionibus, quibus intervenientibus auxilium Chris-
tianis præbent infideles, adversus Christianos ho-
stes, res multo se aliter habet; in ejusmodi
quippe easibus tenentur sub jugo necessitatis ge-
mentes Christiani, iis conditionibus esse con-
tentи, quas impetrare possunt, si modo auxili-
um contra hostes consequi velint. Quod si igi-
tur eveniat, ut modo recensitas conditiones
obtinere nequeant Christiani, a confœderatione
cum infidelibus contra hostes Christianam pro-
fitentes religionem, abstinendum illis est; eo e-
nim ipso, quo infideles has conditiones Christi-
anis concedere recusant, haud obscure, quid
animo intendant, produnt; scilicet noxam atque
damnum & religioni & orbi Christiano: unde,
data occasione, non potest non, modo vires
respondeant voluntati, summa & nunquam fa-
tis deploranda sequi corruptio & religionis, quæ
in paganam facile degenerare, & status atque
libertatis, quæ in miseram captivitatem & du-
rissimam abire potest servitutem: ad tantam au-
tem Christianismi calamitatem aliquid conferre;

Christianis indignum & injustum esse, nemo est qui non videat. Quod si autem ex foederibus hinc Christianorum cum Infidelibus, ut ut præcautum sit, aliquid damni in religionem orbemque Christianum nihilominus redundet, illud non confederantibus Christianis, sed invaderibus atque oppressoribus imputandum est.

§. XIII.

DE cetero in ope infidelibus ferenda sedulo sibi caveant Christiani, ne terminos æquitatis atque justitiae transfiliant; quod sit, cum præter extortam reparationem damni illati ad incitas tere redigantur, & ad quævis concedenda enervati coguntur: semper enim, non quid possit, sed quid liceat fieri, est videndum; quum ex Exod. 3: 9. constet, injustam oppressionem, peccatum esse ad cœlum clamans. Proinde Infidelibus eo usque succurrant Christiani, par est, quo pacem, & cum pace justam reparationem damni obtinere possint Infideles: rebus eo pœndatis, vices agant mediatoris, æquum est.

Caveant denique sibi Christiani, ne spem atque fiduciam in auxilio Infidelium collocent, quum

quum maledictus sit, qui fiduciam habet in ho-
mione & statuit carnem brachium suum, Jer.
17: 5.

His observatis, sine offensione DEI & Iesio-
ne conscientiae, foedera armorum politica cum
Infielibus, Christianos sancire posse, evictum-
nos dedisse speramus.

§ XIV.

RESTAT adhuc, ut argumenta contra sentien-
tium, qua fieri potest brevitate, enode-
mus.

Urgent I:o DEUM prohibuisse populum suum
foedera inire cum Chananæis Exod. 23: 32. 34:
12. Deut. 7: 2. &c. ergo foedera cum infideli-
bus esse illicita.

Resp. His in locis non nisi foedera cum da-
mno religionis conjuncta prohiberi, quod ratio
interdicti quam clarissime in locis citatis indi-
cat: ejusmodi autem foedera illicita esse nun-
quam negavimus, sed adstruximus potius atque
probatum ivimus §. XII.

Sed posito verum non concessio, foedera illa
cum damno religionis conjuncta non fuisse, ha-
bemus tamen in promptu quod huic repona-

mus argumento, scilicet: interdictum hoc fuisse speciale, quatenus tantum ad septem populos, Divino decreto delendos, sese extendebat Deut. 7: 2. 20; 16. 17. Exod. 23: 32. exceptis aliis infidelibus, Deut. 20: 10. ex specialibus autem ad universalia non licet nec valer argumentari.

II: DEUM foedera cum infidelibus in verbo suo improbase, inque ea interminationum fulmina vibrasse, ut e. g. in foedus Aiae cum Benhadado, 2. Chron. 16: 7. in Achabi cum Josaphato 2. Chron. 19: 2. decem tribuum Iraelitarum cum Assyriis & Aegyptiis Ot. 12: 1. &c. ergo illicita atque impia esse foedera Christianorum cum Infidelibus.

Resp. DEUS gravissimis additis minis hæc improbavit foedera, non quatenus nuda fuere foedera, sed quatenus vitiis stipata: Sic teste DEI Spiritus, vitium imprimis dissidentiae in DEUM & fiduciae in confederatos, foederibus, Aiae 2. Chron. 16: 7. & 10 tribuum Iraelitarum cum Aegyptiis & Assyriis Ot. 12: 2. Et. 30: 2 adhærebat:

Foedus autem Achabi cum Josaphato circumstantiae temporis non observatae vid, sup. §. XI. viciarunt.

Vitia

Vitia hæc, quæ rationem in se continent im-
probationis, non essentialia fœderibus fuere, sed
accidentalia; potuerunt quippe etiam abesse,
salva tamen manente essentialia fœderum; ex acci-
dentalibus vero ad essentialia perperam concluditur

III:o DEUM posuisse inimicitias inter semen
mulieris & semen serpentis infernalis Gen. 3: 15.
per semen mulieris intelligi fideles, per serpen-
tis Infideles.

Sed inter quos DEUS inimicitias posuit, in-
ter illos nullam debere intercedere confedera-
tionem, atqui inter semen mulieris sive fideles
& semen serpentis sive infideles, DEUS posuit ini-
micitias. ergo.

Resp. Agitatam de semine mulieris, & semi-
ne serpentis controversiam nostram jam non fa-
cimus: sed nobis, pro ratione instituti nostri,
hoc tantum annotasse sufficiat, quod admissa
hypothesi ista, inimicitia illæ, non sensu politico
atque civili, pro externo quodam odio, cuius
progenies bellum est, sed Theologico atque spiri-
tuali, pro odio e disconvenientia propensi-
orum atque actionum & religionis, provenien-
ti, sumenda sint atque explicanda; nam politi-

ce debemus , quantum penes nos est, pacem
quærere atque habere cum omnibus , Rom. 12:
18. Heb: 12: 14. Quod si jam , in argumento
prolato , vox inimicitiae hoc , sive sensu poste-
riori, sumitur , ambabus totum concedimus ar-
gumentum, si autem sensu priori, consequenti-
am negamus atque pernegamus ; hoc enim
sensu , minor propositio falsa est , quod dicta
proxime citata abunde satis probatum eunt at-
que evictum , consequenter etiam conclusio.

IV:o Infideles esse odio habendos Pl. 139: 22.
ergo cum illis foedera non sunt ineunda.

Relp. Sumitur hic adjunctum , hoc est quod
homini Infideli adhæret , nimurum mores facta
& actiones impiæ , pro subiecto , homine scil.
Sensus itaque horum verborum hic est : vi-
tam infidelium impiam toto aversor pectore.
Ex hoc itaque dicto nihil aliud sequitur , quam
quod fidelibus sive Christianis nulla esse debe-
at confoederatio seu communio cum Infidelibus
in malo ; a negatione vero communionis in ma-
lo , ad negationem foederum , est perperam con-
cludere.

V:o DEUM prohibuisse jugum ducere cum in-
fide-

fidelibus, 2. Cor. 6: 14. h. e. societatem cum illis habere. Ergo fœdera cum infidelibus sunt illicita.

Resp. Per jugum ducere hoc loco intelligitur, non quamvis cum infidelibus societatem habere; sed proprie societatem tantum *amissus* & impietas, quod tum ex scopo Apostoli, tum ex ver. 16. tatis apparet. Ex societate autem ecclesiastica, ad politicam, de qua in præsenti loquimur, haud commode concluditur.

Vlo & ultimo fœdera Christianorum cum Infidelibus offensiva (*) contra alios Christianos impugnare quis posset, ex hoc fundamento, quod in aliorum tendant læsionem, cum tamen id officiis Christianorum, ut & aliorum repugnat; ex hoc medio termino tale formari potest argumentum:

Quicquid in læsionem aliorum tendit, illud officiis Christianorum adverteratur: atqui fœdera cum Infidelibus offensiva &c. ergo.

Resp. Distingvendo inder fœdera offensiva justa & injusta: si in arguento allato, de fœderibus iniustis sermo est, totum concedimus argumentum, salva nostra thesi; quod si autem

de

(*) Fœdera hæc dicimus offensiva, in quantum inferunt invasionem in eum qui alium ledit, licet in se sint defensiva.

de justis, minorem syllogismi propositionem negamus; Nam lēdere alterum, est ejusmodi actiones lūcipere, quæ officiis erga illum contraria sunt; Sed Christiani contra quos justa fœderā offensiva p̄anguntur, per damnum illatum, id effecere, ut debita alioquin officia, ex. gr. non interrupta fruitio pacis ejusque coamodorum illis præstari non possint, salva observatione officiorum, quæ vel sibimet ipsi, vel proximo suo Infideli Ixlo debent Christiani; quis enim est qui non videat, obligationem officiorum erga Ixlu, fortiorem esse quam erga lēdentem. Proinde confociatio illa armorum fœdera offensiva ineuntium, malumque inde profluens, nomine lēsionis venire non potest, quatenus obligatio officiorum, in dicto casu, cessat, consequenter fœdera hæc offensiva in lēsionem non tendunt Christianorum, sed in debitam sui & proximi conservationem.

Pluribus pro stabilienda adversa sententia, pugnari solet argumentis; sed quum iis recensendis superstendere nos jubeat proposita brevit̄as, fidem in §. I. Cap. hujus datam liberaturi, ad fœdera Politica pacificationis sive simplicis amicitiae, paucis exponenda, nosmet accingimus. §. XV.

§. XV.

OMnes, quotquot in hac materia vide-
re conuigit, excepto Reinkingio, qui te-
stante Hochstettero, omnia in genere foedera
Christianorum cum Infidelibus impugnat, fo-
dera pacificationis licita esse uno ore dicunt at-
que affirmant. Huic affirmativa sententia no-
strum etiam addimus calculum, subsequenti-
bus nixi argumentis.

I:o urgemus, foedera pacificationis sive sim-
plicis amicitia, valida esse media promovendi
felicitatem, tam civilem, quam ecclesiasticam,
quod variis probari potest exemplis. Ex quo
foedera de non lædendo cum Algeriensibus inivit
Rex noster Clementissimus, a piratica eorum ve-
xatione cives Regni nostri, per ea loca commer-
cia tractantes imminunes facti sunt atque tuta.

Fœdera deditio[n]is, prius cum Israelitis quam
pepigerunt Gibeonitæ, vitæ suæ ab iis valde
metuerunt Jos. 9: 24. sed foedere inito, metu
liberati fuere.

Si veniam ab Idomeis atque Moabitis implo-
ratam, via recta transeundi per terram eorum Iud.
II: 17., impetrasset Israëlitæ, non tam longum

& difficile iter, per varios circuitus suscipiens
dum illis fuisset, vid. loc. cit. & Num. 21: 4.

Per fœdus commerciale, quod Salomoni cum
Hiramo & inhabitatoribus terræ Ophir erat,
major factus est Rex Iudaicorum Salomon o-
mnibus Regibus terræ, divitiis I. Reg. 10: 23.
reddiditque argentum ut lapides vers. 27.

Sed cum per felicitatem civilem intelligatur
eiusmodi status, in quo tute & commode vi-
tam degere possunt cives § IV. cap. præl. Per
fœdera autem enumerata hoc efficitur, ut ad-
ducta restantur exempla: apparet, dicta fœdera
valida esse media felicitatem promovendi ci-
vilem.

Ulterius: quum libertatem exercendi religio-
nem in medio Infidelium, per ejusmodi fœde-
ra consequantur Christiani, quod e fœdere Tur-
cam inter & nos Sveogothici regni cives, ut
alia raceam, manifestum est; sequitur fœdera
pacificationis, felicitatem etiam ecclesiasticam
promovere, quum hæc felicitas in ejusmodi con-
sistat libertate §. IV. cap. præl.

Hinc facile iam concilbi potest, fœdera illa,
de quibus in præsenti loquimur, licita esse cum
DE,

35

DEUS, ut bonus, non potest non velle felicitatem Christianorum omnigenam, consequenter, foedera etiam, ut media.

Hic Robur sententia nostræ conciliant nonnulla Scripturæ dicta. *Pro fœderibus de non iadendo loca Rom. 12: 18. & Heb. 12: 14.* prægnant. *Fœderibus deditioñis farent, Dcut. 20: 10. &c. Jer. 27: 12. Cap. 38: 17. &c. Pro fœderibus de venia cursam dirigendi cum exercitus per regiones alienas stant Matth. 5: 42. Cap. 7: 12. Luc. 6: 30. 31.*

III:o Et ultimo provocamus ad exempla Sanctorum. *Fœdera de non iadendo pangebat Abrahamus cum Abimelecho Palestinorum Rege, Genes. 21: 22. Isaacus cùm eodem Cap. 26: 26. &c. Jacobus cum Labano Cap. 31: 43. &c.*

Fœdera deditioñis sancivit Josua cum Gibeonitis Jos. 9: 15. & licet ab Angelo, idque jure, reprehensus fuerit Josua Jud. 2: 2. eo quod expressum DEI mandatum transgressus sit, Deut. 7: 2. Exod. 23: 32. Cap. 34: 12. cum tamen ob præstitum juramentum hocce fœdus ratum manserit atque firmum, juramentum autem non sit vinculum iniquitatis, haud inconvenienter

ex hoc exemplo concluditur, foedera deditio[n]is
in & per se licita esse.

Fædus commerciorum initit Rex Istrælitarum
Salomon cum Hiram Tyriorum Rege, idque
secundum sapientiam, quam ei dederat DEUS
I. Reg 5: 12.

Fædera pro libertate transeundi cum exercitus
per regiones alienas contrahere voluit Moses cum
Idomeis Num. 20: 17. & cum Moabitis Jud.
II: 18.

Licet jam legibus non vero exemplis sit vi-
vendum, cum tamen credibile non sit, omnes
illos Sanctos consulo peccasse vel peccare vo-
luisse, cumque DEUS ea in verbo suo non im-
probaverit, concludere licet enumerata fœderia
licita esse.

Hæc, pro astruendis fœderibus pacificationis
sive simplicis amicitiae sufficiant.

CAPUT POSTERIUS.

De Fœderibus Ecclesiasticis Christianorum
cum Infidelibus.

§. I.

AD finem sic perducta tractatione de fœde-
ribus Politicis Christianorum cum Infide-
libus

libus, ordinis iam exigit ratio, ut ad Fœdera Ecclesiastica examinanda atque enucleanda per dem promoveamus.

§. II.

Juxta factam a nobis §. IV. Cap, præl, distinctionem fœderum ecclesiasticorum in armorum & humanitatis, dux nobis hoc in capite occurruunt quæstiones, quæ sigillatim proponendæ veniunt, & qua fieri potest brevitate atque perspicuitate resolvendæ: prior earum de illis, de his autem posterior agit.

§. III.

IN hoc autem cardo vertitur prioris: Num licitum sit Christianis, fœdera armorum cum Infidelibus sancire, pro defendenda libertate religionis non tantum suæ five Christianæ, sed etiam eorum seu paganae.

§. IV.

AD utrumque hujus quæstionis momentum ut negando respondeamus, indoles ipsius rei atque natura postulat; Nam quod attinet ad illa fœdera, de quorum moralitate in priori quæstionis momento queritur, ea esse lo prohibita patet e 2. Cor, 6: 15, 16, ubi omnis in ge-

generi participatio atque communio ecclesiastica Christianorum cum infidelibus interdictetur. Illo iusta; gloriae quippe Dei iis detrahitur, & laus victoriae ac defensionis ecclesiae, soli DEO debitorum, in infideles transfertur (*); quo enim minori manu hostes potentissimi superantur, eo luculentius indicium atque testimonium potentiae Divinae, & specialis providentiae, est Victoria reportata. Illo impia; illis namque vitium disfidentiae in DEUM ejusque auxilium adhaeret. Deus, ut Rex ecclesiae, promisit, se velle ecclesiam suam contra omnes ejus hostes atque oppressores specialissimo quodam modo defendere, Ut Et. 27:3. 33: 21. 41: 13. 14. Matth. 16: 17. & multis aliis in locis, consequenter religionis etiam causam agere. Vi harum promissionum certi esse possunt Christiani atque convicti de auxilio DEI: quum DEUS non minus verassimus sit Pt. 33. 4. Num. 23: 19. Tit. I: 2. quam omnipotens, Genet. 17: 1. I. Sam. 14: 6. 2 Chron. 14: II. Sed nemo sanus, de fidelitate auxilium promittentis, deque auxilii promissi sufficientia ad malum imminens avertendum, intime convictus, aliorum,

(*) Calov. in Bibl. illust. ad Exod. 23: 32.

rum, teste experientia, insuper quærit auxilium.
 Quamdiu itaque DEO ejusque auxilio confidunt Christiani: h. e. firmiter credunt DEUM & posse & velle, vi promissionum suarum illos juvare, tam diu etiam auxilium infidelium, & consequenter, foedera cum illis pangere, nec expectant, nec expetere possunt. Hinc, vi exclusi medii inter duo contradictoria, sive vi oppositorum, sequitur, foedera illa, de quibus in præfensi nobis sermo est, cum fiducia in DEUM ejusque auxilium consistere non posse, consequenter, vitium diffidentiae illis adhærere.

Quod vero attinet, ad foedera in defensionem libertatis religionis profanæ tendentia, de quibus in membro quæstionis supra allatæ posteriori agitur, sunt illa itidem illicita impia atque injusta; quia I^o in dicto citato 2. Cor 6: 15. 16. prohibentur. Il^o per ejusmodi foedera ipsa idolatria atque cultus profanus promovetur defenditur atque stabilitur. Ill^o peccatum contra conscientiam committitur; quisque enim Christianorum religionem paganam pro falla habet, prout quoque est; qui hoc vel illud pro peccato haber, & nihilo tamen scelus id efficiui

Ctui dat, is ipse contra conscientiam peccat. cum itaque Christiani libertatem religionis profanæ, quam pro falsa habent, defendunt, non possunt non contra conscientiam delinquare. IV:o iram DEI in Christianos hæc ipsa fœdera provocant, 2. Chron. 19: 2. V:o & ultimo, Scan-dali etiam sunt plena; eo enim quod libertatem religionis infidelium defendant Christiani, infirmiores e nostris facile in eam induci possunt opinionem, perinde esse, sive idola colant, sive DEUM.

Ratum itaque firmumque manet, fœdera armorum ecclesiastica, sive pro defensione libertatis religionis Christianæ sive profanæ inceantur, illicita esse atque injusta.

§. V.

Num fœdera humanitatis ecclesiastica Christianorum cum Infidelibus, sint licita, vel non? posterior est quæstio, coronidis loco jam per tractanda. Ad illam autem respondemus distinguendo inter fœdera pro consequenda libertate exercendi religionem Christianam in medio gentilismi, & inter fœdera pro libertate exercendi religionem profanam in medio Christianum

nismi. Quod si de illis in quæstione allata sermo est, tantum abest ut ea improbemus, ut potius quam maxime licita esse atque justa asserramus; per ejusmodi quippe foedera ecclesia Christiana non tantum conservatur & confirmatur, sed accessu etiam infidelium propagari potest atque dilatari.

Si vero de his; quæstionem negamus & pernegamus; nam I^o mediantibus his fœderibus, religio pagana atque idololatria, e solo Christianismi, provida D^{EI} cura profligata & proscripta, denuo in Christianismum introduceretur, quod impium esse per se pater. II° gravissimum ille lud peccatum crassioris idololatriæ, infidelibus proprium, participative atque communicative fieret Christianorum, quatenus consensu eorum atque permissione libertatem exercendi religiosum suam idololatricam consequerentur infideles. III° denique præsto sunt exempla piorum regum, qui cultum idololatricum, intra pomœria imperii sui deprimere atque tollere, I^spidem movere omnem, ut Atæ Regis Judæorum I. Reg. 15: 12. 13. Hoskiæ, 2 Reg. 18: 4. Josuæ 23: 4. &c. quæ corum facta, ut D^EO grata atque acce-

pta in locis adductis recensentur. Sunt autem
hæc de libertate publice exercendi religio-
nem profanam tantum intelligenda, non
vero ad exercitia privata extendenda. Quid
de his sentiendum sit, ex capitib; I&i; ordinantib;
ecclæsticæ §. III. IV. V. apparet, ut & ex va-
riis statutis religionis nostræ regiis, quo Lecto-
rem ablegamus.

Hæc jam fuere, quæ tecum L. B. commu-
nicare volui; fave his innocuis nostris conati-
bus, & benignus esto interpres.

*Gloria sit Patri, sit Nato Gloria San-
cto, Glorio Spiritui, Triadi sit Gloria
Sacra!*

